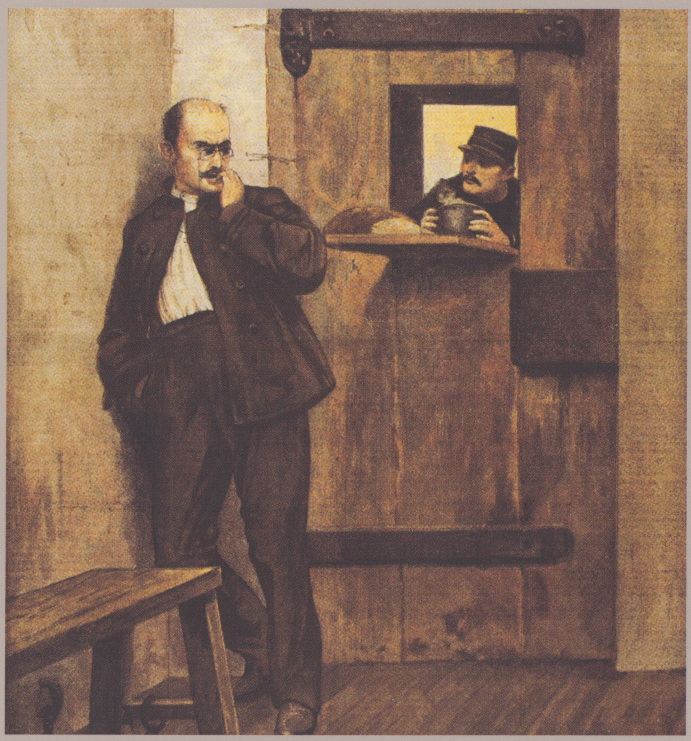
ÉMILE ZOLA

SUÇLUYORUM

Çeviri: TAHSİN YÜCEL

can

ÉMILE ZOLA

SUÇLUYORUM

J'accuse, Émile Zola
© 2007, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2007
4. basım: Ocak 2014, İstanbul
Bu kitabın 4. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Ayça Sezen

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Özal Matbaası
Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39
Topkapı, İstanbul
Sertifika No: 26699

ISBN 978-975-07-0849-7

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

ÉMILE ZOLA

SUÇLUYORUM

Fransızca aslından çeviren

Tahsin Yücel

can

Émile Zola'nın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Nana, 1984
Germinal, 2011

ÉMILE ZOLA, 1840'ta Paris'te doğdu. Çeşitli dergilere makaleler veriyor, öyküler yazıyordu. Kendi yaşamından yola çıkarak yazdığı, çirkinliklerin açıkça anlatıldığı ilk romanı *La Confession de Claude* (Claud' un İtirafları), yalnızca halkın dikkatini çekmekle kalmadı, polisin ve Hachette'in tepkisiyle karşılaştı. Bunun üzerine yayınevinden ayrılarak serbest gazetecilikle geçinmeye başladı. 1867'de *Thérèse Raquin*'i yayımladıktan sonra, Balzac'ın *İnsanlık Komedyası*'na benzer bir dizi roman yazmayı kararlaştırdı. Bu diziden 1877'de çıkan *Meyhane*, Zola'nın en çok satan yazarlar arasına girmesini sağladı. Dizinin en ünlü romanları ise, *Nana* ile *Germinal* oldu. Edebiyatta doğalcılığın kurucusu olarak kabul edilen Zola, 1902'de evinde karbonmonoksit gazından zehirlenerek öldü.

TAHSİN YÜCEL, 1933'te doğdu. Galatasaray Lisesi ve İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Öğrencilik yıllarında Varlık Yayınları'nda çevirmenlik ve yazı işleri müdürlüğü yaptı. Öykü derlemeleri, romanları, bilimsel araştırmaları ve kurumsal yazılarının yanı sıra Balzac, Flaubert, Daudet, Gide, Simenon, Jean Giraudoux, Proust, Camus, Sartre, Malraux, Saint-Exupéry gibi yazarların eserlerini dilimize kazandıran Yücel, 1984'te Azra Erhat çeviri Üstün Hizmet Ödülü'ne değer görüldü, 1997'de Fransız Hükümeti tarafından Palmes Académiques Nişanı, Commandeur derecesi verildi.

Sunuş

Herkesin bildiği gibi, Dreyfus olayı XIX. yüzyıl sonlarında, Fransa'da, Yahudi kökenli bir subayın, Alfred Dreyfus'ün, haksız yere casuslukla suçlanarak yüzeysel bir yargılama sonunda zindana gönderilmesiyle başlar, yargıya ve yargıyı getiren soruşturma ve belgelere ilişkin tartışmalarla da sürer. Ama yalnızca bir hukuk, yalnızca bir ayrımcılık olayı değildir. Başta ordu ve yargı olmak üzere, ülkenin tüm kurumlarını temellerinden sarsan büyük bir toplum olayıdır. Neredeyse tüm bireyleri konumunu belirlemek zorunda bırakmış, etkilerini hukuktan yazına varıncaya kadar her alanda, hem de yıllar boyunca sürdürmüştür. Tek bir örnekle yetinmek gerekirse, dönemin ünlü romancısı Anatole France, çağının sorunlarına fazla ilgi göstermeyen, "arı sanat" tutkunu bir yazardır; ancak, Dreyfus olayının patlamasından hemen sonra, gerçeği ve adaleti savunanlara katılır. Sonradan *L'Histoire contemporaine* (Çağdaş Tarih) adını verdiği dörtlünün 1896 ve 1897 yıllarında yayımlanan ilk iki cildi eski yönelimlerini yansıtırken, 1899 ve 1901 yıllarında yayımlanan son iki ciltte, yapıtın "arı sanat" yanlısı kahramanı M. Bergeret, kendini bir Dreyfüsçü olarak toplumsal savaşımın içinde bulur. Dönemin pek çok düşünürü, pek çok yazarı da aynı dönüşümü geçirir.

Örneklerine hemen her toplumda ve oldukça sık rastladığımız bu yargı yanlışlığını bu kadar önemli kılan nedir? Bu küçük kitapta çevirisini sunduğumuz unutulmaz yazı, büyük romancı Émile Zola'nın 13 Ocak 1898 Perşembe günü *L'Aurore* gazetesinde yayımladığı *Suçluyorum!.. Cumhurbaşkanına*

Yüzbaşı Alfred Dreyfus'ün Savaş Kurulu'nun soruşturması devam ederken çekilen fotoğrafı. 22 Aralık 1894.

Mektup'u bunu çok güzel açıklar. Bununla birlikte, olayın yaşandığı ortamda yazıldığından, Zola'nın andığı kimi adların, göndermede bulunduğu kimi oluntuların bugünün okuruna fazla bir şey söylemeyeceği, dolayısıyla bu benzersiz yazının anlaşılmasını zorlaştıracağı da bir gerçek. Bu nedenle, hem olayın hem yazının gereğince değerlendirilebilmesi için, Dreyfus sorununun ortaya çıkışına, gelişmesine ve sonuçlanmasına ilişkin birtakım bilgiler vermeyi gerekli bulduk. Böylece, *Suçluyorum*'u "Öncesi" ve "Sonrası" adlı iki küçük bölüm arasında sunmak istedik.

Ama söylemek bile fazla, *Suçluyorum*, benzerine az rastlanır bir "aydın" başkaldırısının somut ve görkemli örneği olarak tek başına da okunabilir.

TAHSİN YÜCEL

Öncesi

Olay; hem Paris'teki Alman Büyükelçiliği'nde hizmetçi hem Fransız haber alma örgütünde gizli ajan olarak çalışan Madam Bastian'ın yırtılmış olarak Alman askerlik ataşesi Yarbay Maximilien von Schwarzkoppen'in çöp sepetinden alıp getirdiği öne sürülen bir mektupla başlar. Bu mektup Fransız ordusundaki yeni düzenlemelere ilişkin bilgiler içerir. Bir tür "döküm" oluşturduğundan olacak, "mektup" değil de "bordereau" (bordro) diye adlandırılır. Parçaları bir araya gelip okunduktan ve değişik ellerden geçtikten sonra, 27 Eylül 1894'te Savaş Bakanı General Mercier'nin önüne gelir. Ortak kanı ancak bakanlıkta görevli bir subayın elinden çıkmış olabileceğidir. Kuşku duyulan dört subay arasından, mesleğinde çok başarılı ama Yahudi kökenli yüzbaşı Alfred Dreyfus öne çıkarılır. *Suçluyorum*'da Zola'nın sık sık andığı Binbaşı Du Paty de Clam, konuyu araştırmakla görevlendirilir. Binbaşı yazıbilgisi tutkunudur, iki de uzman görevlendirir. Bunlardan biri Yahudi karşıtıdır, mektuptaki yazının Dreyfus'ün elinden çıktığını kesinler. Dreyfus neyle suçlandığı bile söylenmeden tutuklanır. Bu arada, sağcı basın saldırıya geçer: yalnızca "hain" Dreyfus'ü değil, tüm Yahudileri, Fransa'daki tüm Yahudi topluluğunu suçlar, kitleleri kışkırtır. Askerî Mahkeme de yumruğunu indirmekte gecikmez: 22 Aralık 1894'te, kamuya kapalı olarak yapılan bir duruşma sonunda, Dreyfus'ün rütbesinin geri alınmasına ve yaşam boyu sürgün edilmesine karar verir. 5 Ocak 1895'te, l' École Militaire'in avlusunda, bir tür karşı-törenle, suçlunun rütbeleri sökülüp kılıcı kırıldıktan sonra, "Yok olsun

Yüzbaşı Alfred Dreyfus, Askerî Okul'un avlusunda rütbesi sökülüp kılıcı kırılırken. Fréderic de Huenen'in deseni. 12 Ocak 1895.

Yahudiler!" haykırışları arasında, Şeytan Adası'na götürülmek üzere gemiye bindirilir.

Bu sırada, eşi Lucie ve kardeşi Mathieu dışında, Alfred Dreyfus'ün yazgısıyla ilgilenen tek kişi yoktur.

Ancak dürüst bir subay, Georges Picquart, Dreyfus'ün Şeytan Adası'na gönderilmesinde önemli bir payı bulunan Albay Jean Sandherr'in yerine atandıktan sonra, belgelerini düzene sokmaya çalışırken, Binbaşı Esterhazy'den verdiği ilk bilgiler konusunda daha geniş bilgi isteyen ve yine Madam Bastian aracılığıyla Schwarzkoppen'in çöp sepetinden gelen bir yazı bulur. Bu yazıyı Yahudi karşıtı uzmana gösterip ünlü mektuptaki yazı olduğu yanıtını aldıktan sonra bir araştırma yaptırtır: görünüşe göre, suçlu Esterhazy'dir, özel yaşamı ve kişiliği de kuşkuları doğrulamaktadır. Picquart, komutanlarına başvurur; onlar da bu işin üstüne gitmemesi konusunda uyarırlar kendisini, "Bir Yahudi, Şeytan Adası'nda kalmış, kalmamış, bundan sana ne?" derler. Ama Picquart bu gizi kendine saklayamayacak kadar ağır bulmaktadır.

Yavaş yavaş çevrede de kuşkular başlar. Yargının eksik yapıldığı konusunda yazılara rastlanır. Tüm Yahudi toplumunun bu işten uzak durmaya özen göstermesine karşın, bu konuda en büyük adımı gene Yahudi kökenli bir gazeteci, Bernard Lazare atar. Bir gazete; Dreyfus'ün yaşam boyu sürgüne gönderilmesine neden olan mektubu yayımlar. Yazının Esterhazy'nin yazısı olduğunda birçok kişi birleşir. Schwarzkoppen de üstlerine bilgileri Esterhazy'den aldığını söylemiştir. Tüm bunlara karşın, yönetim yargının kurallarına göre yapıldığını kesinlemekte dayatır. Picquart da görevinden alınarak Tunus'a gönderilir. Sonra, izinli olarak Paris'e döndüğü bir sırada, bildiklerini, aralarında kalmak koşuluyla bir avukat dostuna açıklar. Ama dostu sözünde durmaz: hemen gidip dayısı Auguste Scheurer-Kestner'e aktarır. Scheurer-Kestner, Senato'nun başkan yardımcısıdır. Bakanlarla, cumhurbaşkanıyla görüşür, milletvekillerine, Senato üyelerine başvurur ama neredeyse hiç kimse desteklemez kendisini. "Ordunun onuru", ulusun çıkarı söz konusudur.

Bu arada, basında Dreyfus karşıtı yazılar birbirini izlerken, gerçek suçlunun Esterhazy olduğu konusunda tanıklıklar gittikçe çoğalır. Öyle ki kendisini yargıç önüne çıkarmak kaçı-

Savaş Kurulu'nun tutuklama kararı Dreyfus'ün yüzüne okunurken.
Gennaro d'Amato'nun çizimi. 29 Aralık 1894.

nılmaz olur. Çıkarılır da: 10 Ocak 1898'de, üç dakika içinde, oybirliğiyle aklanır. İşte bundan sonra, 13 Ocak 1898'de büyük romancı Émile Zola'nın *Suçluyorum*'u yayımlanır.

TAHSİN YÜCEL

Directeur
ERNEST VAUGHAN
ABONNEMENTS
[illegible]
POUR LA RÉDACTION
s'adresser à M. A. BERTHIER
Secrétaire de la Rédaction
Adresse télégraphique : AURORE-PARIS

L'AURORE

Littéraire, Artistique, Sociale

Directeur
ERNEST VAUGHAN
[illegible]
142 — Rue Montmartre — 142
[illegible]
Adresser Lettres et Mandats à M. A. BOUIT, Administrateur
Téléphone : [illegible]

J'Accuse...!

LETTRE AU PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE

Par ÉMILE ZOLA

LETTRE
A M. FÉLIX FAURE
Président de la République

Monsieur le Président,

Me permettez-vous, dans ma gratitude pour le bienveillant accueil que vous m'avez fait un jour, d'avoir le souci de votre juste gloire et de vous dire que votre étoile, si heureuse jusqu'ici, est menacée de la plus honteuse, de la plus ineffaçable des taches?

Vous êtes sorti sain et sauf des basses calomnies, vous avez conquis les cœurs. Vous apparaissez rayonnant dans l'apothéose de cette fête patriotique que l'alliance russe a été pour la France, et vous vous préparez à présider au solennel triomphe de notre Exposition universelle, qui couronnera notre grand siècle de travail, de vérité et de liberté. Mais quelle tache de boue sur votre nom — j'allais dire sur votre règne — que cette abominable affaire Dreyfus! Un conseil de guerre vient, par ordre, d'oser acquitter un Esterhazy, soufflet suprême à toute vérité, à toute justice. Et c'est fini, la France a sur la joue cette souillure, l'histoire écrira que c'est sous votre présidence qu'un tel crime social a pu être commis.

Puisqu'ils ont osé, j'oserai aussi, moi. La vérité, je la dirai, car j'ai promis de la dire, si la justice, régulièrement saisie, ne la faisait pas, pleine et entière. Mon devoir est de parler, je ne veux pas être complice. Mes nuits seraient hantées par le spectre de l'innocent qui expie là-bas, dans la plus affreuse des tortures, un crime qu'il n'a pas commis.

Et c'est à vous, monsieur le Président, que je la crierai, cette vérité, de toute la force de ma révolte d'honnête homme. Pour votre honneur, je suis convaincu que vous l'ignorez. Et à qui donc dénoncerai-je la tourbe malfaisante des vrais coupables, si ce n'est à vous, le premier magistrat du pays?

***

La vérité d'abord sur le procès et sur la condamnation de Dreyfus.

Un homme néfaste a tout mené, a tout fait, c'est le colonel du Paty de Clam, alors simple commandant. Il est l'affaire Dreyfus tout entière, on ne la connaîtra que lorsqu'une enquête loyale aura établi nettement ses actes et ses responsabilités. Il apparaît comme l'esprit le plus fumeux, le plus compliqué, hanté d'intrigues romanesques, se complaisant aux moyens des romans-feuilletons, les papiers volés, les lettres anonymes, les rendez-vous dans les endroits déserts, les femmes mystérieuses qui colportent, de nuit, des preuves accablantes. C'est lui qui imagina de dicter le bordereau à Dreyfus; c'est lui qui rêva de l'étudier dans une pièce entièrement revêtue de glaces; c'est lui que le commandant Forzinetti nous représente armé d'une lanterne sourde, voulant se faire introduire près de l'accusé endormi, pour projeter sur son visage un brusque flot de lumière et surprendre ainsi son crime, dans l'émoi du réveil. Et je n'ai pas à tout dire, qu'on cherche, on trouvera. Je déclare simplement que le commandant du Paty de Clam, chargé d'instruire l'affaire Dreyfus, comme officier judiciaire, est, dans l'ordre des dates et des responsabilités, le premier coupable de l'effroyable erreur judiciaire qui a été commise.

Le bordereau était depuis quelque temps déjà entre les mains du colonel Sandherr, directeur du bureau des renseignements, mort depuis de paralysie générale. Des « fuites » avaient lieu, des papiers disparaissaient, comme il en disparaît aujourd'hui encore; et l'auteur du bordereau était recherché, lorsqu'un *a priori* se fit peu à peu que cet auteur ne pouvait être qu'un officier de l'état-major, et un officier d'artillerie : double erreur manifeste, qui montre avec quel esprit superficiel on avait étudié ce bordereau, car un examen raisonné démontre qu'il ne pouvait s'agir que d'un officier de troupe. On cherchait donc dans la maison, on examinait les écritures, c'était comme une affaire de famille, un traître à surprendre dans les bureaux mêmes, pour l'en expulser. Et, sans que je veuille refaire ici une histoire connue en partie, le commandant du Paty de Clam entre en scène, dès qu'un premier soupçon tombe sur Dreyfus. A partir de ce moment, c'est lui qui a inventé Dreyfus, l'affaire devient son affaire, il se fait fort de confondre le traître, de l'amener à des aveux complets. Il y a bien le ministre de la guerre, le général Mercier, dont l'intelligence semble médiocre; il y a bien le chef de l'état-major, le général de Boisdeffre, qui paraît avoir cédé à sa passion cléricale, et le sous-chef de l'état-major, le général Gonse, dont la conscience a pu s'accommoder de beaucoup de choses. Mais, au fond, il n'y a d'abord que le commandant du Paty de Clam, qui les mène tous, qui les hypnotise, car il s'occupe aussi de spiritisme, d'occultisme, il converse avec les esprits. On ne croira jamais les expériences auxquelles il a soumis le malheureux Dreyfus, les pièges dans lesquels il a voulu le faire tomber, les enquêtes folles, les imaginations monstrueuses, toute une démence torturante.

Ah! cette première affaire, elle est un cauchemar, pour qui la connaît dans ses détails vrais! Le commandant du Paty de Clam arrête Dreyfus, le met au secret. Il court chez madame Dreyfus, la terrorise, lui dit que, si elle parle, son mari est perdu. Pendant ce temps, le malheureux s'arrachait la chair, hurlait son innocence. Et l'instruction a été faite ainsi, comme dans une chronique du quinzième siècle, au milieu du mystère, avec une complication d'expédients farouches, tout cela basé sur une seule charge enfantine, ce bordereau imbécile, qui n'était pas seulement une trahison vulgaire, qui était aussi la plus impudente des escroqueries, car les fameux secrets livrés se trouvaient presque tous sans valeur. Si j'insiste, c'est que l'œuf est ici, d'où va sortir plus tard le vrai crime, l'épouvantable déni de justice dont la France est malade. Je voudrais faire toucher du doigt comment l'erreur judiciaire a pu être possible, comment elle est née des machinations du commandant du Paty de Clam, comment le général Mercier, les généraux de Boisdeffre et Gonse ont pu s'y laisser prendre, engager peu à peu leur responsabilité dans cette erreur, qu'ils ont cru devoir, plus tard, imposer comme la vérité sainte, une vérité qui ne se discute même pas. Au début, il n'y a donc de leur part que de l'incurie et de l'inintelligence. Tout au plus, les sent-on céder aux passions religieuses du milieu et aux préjugés de l'esprit de corps. Ils ont laissé faire la sottise.

Mais voici Dreyfus devant le conseil de guerre. Le huis clos le plus absolu est exigé. Un traître aurait ouvert la frontière à l'ennemi, pour conduire l'empereur allemand jusqu'à Notre-Dame, qu'on ne prendrait pas des mesures de silence et de mystère plus étroites. La nation est frappée de stupeur, on chuchote des faits terribles, de ces trahisons monstrueuses qui indignent l'Histoire, et naturellement la nation s'incline. Il n'y a pas de châtiment assez sévère, elle applaudira à la dégradation publique, elle voudra que le coupable reste sur son rocher d'infamie, dévoré par le remords. Est-ce donc vrai, les choses indicibles, les choses dangereuses, capables de mettre l'Europe en flammes, qu'on a dû enterrer soigneusement derrière ce huis clos? Non! il n'y a eu, derrière, que les imaginations romanesques et démentes du commandant du Paty de Clam. Tout cela n'a été fait que pour cacher le plus saugrenu des romans-feuilletons. Et il suffit, pour s'en assurer, d'étudier attentivement l'acte d'accusation lu devant le conseil de guerre.

Ah! le néant de cet acte d'accusation! Qu'un homme ait pu être condamné sur cet acte, c'est un prodige d'iniquité. Je défie les honnêtes gens de le lire, sans que leur cœur bondisse d'indignation et crie leur révolte, en pensant à l'expiation démesurée, là-bas, à l'île du Diable. Dreyfus sait plusieurs langues, crime; on n'a trouvé chez lui aucun papier compromettant, crime; il va parfois dans son pays d'origine, crime; il est laborieux, il a le souci de tout savoir, crime; il ne se trouble pas, crime; il se trouble, crime. Et les naïvetés de rédaction, les formelles assertions dans le vide! On nous avait parlé de quatorze chefs d'accusation : nous n'en trouvons qu'une seule en fin de compte, celle du bordereau; et nous apprenons même que les experts n'étaient pas d'accord, qu'un d'eux, M. Gobert, a été bousculé militairement, parce qu'il se permettait de ne pas conclure dans le sens désiré. On parlait aussi de vingt-trois officiers qui étaient venus accabler Dreyfus de leurs témoignages. Nous ignorons encore leurs interrogatoires, mais il est certain que tous ne l'avaient pas chargé; et il est à remarquer, en outre, que tous appartenaient aux bureaux de la guerre. C'est un procès de famille, on est là entre soi, et il faut s'en souvenir : l'état-major a voulu le procès, l'a jugé, et il vient de le juger une seconde fois.

Donc, il ne restait que le bordereau, sur lequel les experts ne s'étaient pas entendus. On raconte que, dans la chambre du conseil, les juges allaient naturellement acquitter. Et, dès lors, comme l'on comprend l'obstination désespérée avec laquelle, pour justifier la condamnation, on affirme aujourd'hui l'existence d'une pièce secrète, accablante, la pièce qu'on ne peut montrer, qui légitime tout, devant laquelle nous devons nous incliner, le bon dieu invisible et inconnaissable. Je la nie, cette pièce, je la nie de toute ma puissance! Une pièce ridicule, oui, peut-être la pièce où il est question de petites femmes, et où il est parlé d'un certain D... qui devient trop exigeant, quelque mari sans doute trouvant qu'on ne lui payait pas sa femme assez cher. Mais une pièce intéressant la défense nationale, qu'on ne saurait produire sans que la guerre fût déclarée demain, non, non! C'est un mensonge; et cela est d'autant plus odieux et cynique qu'ils mentent impunément sans qu'on puisse les en convaincre. Ils ameutent la France, ils se cachent derrière sa légitime émotion, ils ferment les bouches en troublant les cœurs, en pervertissant les esprits. Je ne connais pas de plus grand crime civique.

Voilà donc, monsieur le Président, les faits qui expliquent comment une erreur judiciaire a pu être commise; et les preuves morales, la situation de fortune de Dreyfus, l'absence de motifs, son continuel cri d'innocence, achèvent de le montrer comme une victime des extraordinaires imaginations du commandant du Paty de Clam, du milieu clérical où il se trouvait, de la chasse aux « sales juifs », qui déshonore notre époque.

***

Et nous arrivons à l'affaire Esterhazy. Trois ans se sont passés, beaucoup de consciences restent troublées profondément, s'inquiètent, cherchent, finissent par se convaincre de l'innocence de Dreyfus.

Je ne ferai pas l'historique des doutes, puis de la conviction de M. Scheurer-Kestner. Mais, pendant qu'il fouillait de son côté, il se passait des faits graves à l'état-major même. Le colonel Sandherr était mort, et le lieutenant-colonel Picquart lui avait succédé comme chef du bureau des renseignements. Et c'est à ce titre, dans l'exercice de ses fonctions, que ce dernier eut un jour entre les mains une lettre-télégramme, adressée au commandant Esterhazy, par un agent d'une puissance étrangère. Son devoir strict était d'ouvrir une enquête. La certitude est qu'il n'a jamais agi en dehors de la volonté de ses supérieurs. Il soumit donc ses soupçons à ses supérieurs hiérarchiques, le général Gonse, puis le général de Boisdeffre, puis le général Billot, qui avait succédé au général Mercier comme ministre de la guerre. Le fameux dossier Picquart, dont il a été tant parlé, n'a jamais été que le dossier Billot, j'entends le dossier fait par un subordonné pour son ministre, le dossier qui doit exister encore au ministère de la guerre. Les recherches durèrent de mai à septembre 1896, et ce qu'il faut affirmer bien haut, c'est que le général Gonse était convaincu de la culpabilité d'Esterhazy, c'est que le général de Boisdeffre et le général Billot ne mettaient pas en doute que le fameux bordereau fût de l'écriture d'Esterhazy. L'enquête du lieutenant-colonel Picquart avait abouti à cette constatation certaine. Mais l'émoi était grand, car la condamnation d'Esterhazy entraînait inévitablement la révision du procès Dreyfus; et c'était ce que l'état-major ne voulait à aucun prix.

Il dut y avoir là une minute psychologique pleine d'angoisse. Remarquez que le général Billot n'était compromis dans rien, il arrivait tout frais, il pouvait faire la vérité. Il n'osa pas, dans la terreur sans doute de l'opinion publique, certainement aussi dans la crainte de livrer tout l'état-major, le général de Boisdeffre, le général Gonse, sans compter les sous-ordres. Puis, ce ne fut là qu'une minute de combat entre sa conscience et ce qu'il croyait être l'intérêt militaire. Quand cette minute fut passée, il était déjà trop tard. Il s'était engagé, il était compromis. Et, depuis lors, sa responsabilité n'a fait que grandir, il a pris à sa charge le crime des autres, il est aussi coupable que les autres, il est plus coupable qu'eux, car il a été le maître de faire justice, et il n'a rien fait. Comprenez-vous cela! voici un an que le général Billot, que les généraux de Boisdeffre et Gonse savent que Dreyfus est innocent, et ils ont gardé pour eux cette effroyable chose. Et ces gens-là dorment, et ils ont des femmes et des enfants qu'ils aiment!

Le colonel Picquart avait rempli son devoir d'honnête homme. Il insistait auprès de ses supérieurs, au nom de la justice. Il les suppliait même, il leur disait combien leurs délais étaient impolitiques devant le terrible orage qui s'amoncelait, qui devait éclater, lorsque la vérité serait connue. Ce fut, plus tard, le langage que M. Scheurer-Kestner tint également au général Billot, l'adjurant par patriotisme de prendre en main l'affaire, de ne pas la laisser s'aggraver, au point de devenir un désastre public. Non! le crime était commis, l'état-major ne pouvait plus avouer son crime. Et le lieutenant-colonel Picquart fut envoyé en mission, on l'éloigna de plus loin en plus loin, jusqu'en Tunisie, où l'on voulut même un jour honorer sa bravoure, en le chargeant d'une mission qui l'aurait sûrement fait massacrer, dans les parages où le marquis de Morès a trouvé la mort. Il n'était pas en disgrâce, le général Gonse entretenait avec lui une correspondance amicale. Seulement, il est des secrets qu'il ne fait pas bon d'avoir surpris.

A Paris, la vérité marchait, irrésistible, et l'on sait de quelle façon l'orage attendu éclata. M. Mathieu Dreyfus dénonça le commandant Esterhazy comme le véritable auteur du bordereau, au moment où M. Scheurer-Kestner allait déposer, entre les mains du garde des sceaux, une demande en révision du procès. Et c'est ici que le commandant Esterhazy paraît. Des témoignages le montrent d'abord affolé, prêt au suicide ou à la fuite. Puis, tout d'un coup, il paye d'audace, il étonne Paris par la violence de son attitude. C'est que du secours lui était venu, il avait reçu une lettre anonyme l'avertissant des menées de ses ennemis, une dame mystérieuse s'était même dérangée de nuit pour lui remettre une pièce volée à l'état-major, qui devait le sauver. Et je ne puis m'empêcher de retrouver là le lieutenant-colonel du Paty de Clam, en reconnaissant les expédients de son imagination fertile. Son œuvre, la culpabilité de Dreyfus, était en péril, et il a voulu sûrement défendre son œuvre. La révision du procès, mais c'était l'écroulement du roman-feuilleton si extravagant, si tragique, dont le dénouement abominable a lieu à l'île du Diable! C'est ce qu'il ne pouvait permettre. Dès lors, le duel va avoir lieu entre le lieutenant-colonel Picquart et le lieutenant-colonel du Paty de Clam, l'un le visage découvert, l'autre masqué. On les retrouvera prochainement tous deux devant la justice civile. Au fond, c'est toujours l'état-major qui se défend, qui ne veut pas avouer son crime, dont l'abomination grandit d'heure en heure.

On s'est demandé avec stupeur quels étaient les protecteurs du commandant Esterhazy. C'est d'abord, dans l'ombre, le lieutenant-colonel du Paty de Clam qui a tout machiné, qui a tout conduit. Sa main se trahit aux moyens saugrenus. Puis, c'est le général de Boisdeffre, c'est le général Gonse, c'est le général Billot lui-même, qui sont bien obligés de faire acquitter le commandant, puisqu'ils ne peuvent laisser reconnaître l'innocence de Dreyfus, sans que les bureaux de la guerre croulent sous le mépris public. Et le beau résultat de cette situation prodigieuse, c'est que l'honnête homme là-dedans, le lieutenant-colonel Picquart, qui seul a fait son devoir, va être la victime, celui qu'on bafouera et qu'on punira. O justice, quelle affreuse désespérance serre le cœur! On va jusqu'à dire que c'est lui le faussaire, qu'il a fabriqué la carte-télégramme pour perdre Esterhazy. Mais, grand Dieu! pourquoi? dans quel but? Donnez un motif. Est-ce que celui-là aussi est payé par les juifs? Le joli de l'histoire est qu'il était justement antisémite. Oui! nous assistons à ce spectacle infâme, des hommes perdus de dettes et de crimes dont on proclame l'innocence, tandis qu'on frappe l'honneur même, un homme à la vie sans tache! Quand une société en est là, elle tombe en décomposition.

Voilà donc, monsieur le Président, l'affaire Esterhazy : un coupable qu'il s'agissait d'innocenter. Depuis bientôt deux mois, nous pouvons suivre heure par heure la belle besogne. J'abrège, car ce n'est ici, en gros, que le résumé de l'histoire dont les brûlantes pages seront un jour écrites tout au long. Et nous avons donc vu le général de Pellieux, puis le commandant Ravary, conduire une enquête scélérate d'où les coquins sortent transfigurés et les honnêtes gens salis. Puis, on a convoqué le conseil de guerre.

***

Comment a-t-on pu espérer qu'un conseil de guerre déferait ce qu'un conseil de guerre avait fait?

Je ne parle même pas du choix toujours possible des juges. L'idée supérieure de discipline, qui est dans le sang de ces soldats, ne suffit-elle à infirmer leur pouvoir même d'équité? Qui dit discipline dit obéissance. Lorsque le ministre de la guerre, le grand chef, a établi publiquement, aux acclamations de la représentation nationale, l'autorité absolue de la chose jugée, vous voulez qu'un conseil de guerre lui donne un formel démenti? Hiérarchiquement, cela est impossible. Le général Billot a suggestionné les juges par sa déclaration, et ils ont jugé comme ils doivent aller au feu, sans raisonner. L'opinion préconçue qu'ils ont apportée sur leur siège est évidemment celle-ci : « Dreyfus a été condamné pour crime de trahison par un conseil de guerre; il est donc coupable; et nous, conseil de guerre, nous ne pouvons le déclarer innocent : or nous savons que reconnaître la culpabilité d'Esterhazy, ce serait proclamer l'innocence de Dreyfus. » Rien ne pouvait les faire sortir de là.

Ils ont rendu une sentence inique qui à jamais pèsera sur nos conseils de guerre, qui entachera désormais de suspicion tous leurs arrêts. Le premier conseil de guerre a pu être inintelligent, le second est forcément criminel. Son excuse, je le répète, est que le chef suprême avait parlé, déclarant la chose jugée inattaquable, sainte et supérieure aux hommes, de sorte que des inférieurs ne pouvaient dire le contraire. On nous parle de l'honneur de l'armée, on veut que nous l'aimions, que nous la respections. Ah! certes, oui, l'armée qui se lèverait à la première menace, qui défendrait la terre française, elle est tout le peuple, et nous n'avons pour elle que tendresse et respect. Mais il ne s'agit pas d'elle, dont nous voulons justement la dignité, dans notre besoin de justice. Il s'agit du sabre, le maître qu'on nous donnera demain peut-être. Et baiser dévotement la poignée du sabre, le dieu, non!

Je l'ai démontré d'autre part : l'affaire Dreyfus était l'affaire des bureaux de la guerre, un officier de l'état-major, dénoncé par ses camarades de l'état-major, condamné sous la pression des chefs de l'état-major. Encore une fois, il ne peut revenir innocent sans que tout l'état-major soit coupable. Aussi les bureaux, par tous les moyens imaginables, par des campagnes de presse, par des communications, par des influences, n'ont-ils couvert Esterhazy que pour perdre une seconde fois Dreyfus. Ah! quel coup de balai le gouvernement républicain devrait donner dans cette jésuitière, ainsi que les appelle le général Billot lui-même! Où est-il, le ministère vraiment fort et d'un patriotisme sage, qui osera y refondre et tout y renouveler? Que de gens je connais qui, devant une guerre possible, tremblent d'angoisse en sachant dans quelles mains est la défense nationale! et quel nid de basses intrigues, de commérages et de dilapidations, est devenu cet asile sacré, où se décide le sort de la patrie! On s'épouvante devant le jour terrible que vient d'y jeter l'affaire Dreyfus, ce sacrifice humain d'un malheureux, d'un « sale juif »! Ah! tout ce qui s'est agité là de démence et de sottise, des imaginations folles, des pratiques de basse police, des mœurs d'inquisition et de tyrannie, le bon plaisir de quelques galonnés mettant leurs bottes sur la nation, lui rentrant dans la gorge son cri de vérité et de justice, sous le prétexte menteur et sacrilège de la raison d'État!

Et c'est un crime encore que de s'être appuyé sur la presse immonde, que de s'être laissé défendre par toute la fripouille de Paris, de sorte que voilà la fripouille qui triomphe insolemment

Suçluyorum!..
Cumhurbaşkanına Mektup

SAYIN FÉLIX FAURE
Cumhurbaşkanı
Sayın Başkan,

Bir gün bana göstermiş olduğunuz iyi kabulden dolayı duyduğum minnet duyguları içinde, haklı ününüz konusunda kaygılanmama ve size şimdiye kadar öylesine parlak olan yıldızınızın, lekelerin en utanç vericisi ve en silinmezinin tehdidi altında bulunduğunu söylememe izin verir misiniz?

Aşağılık karalamalardan sapasağlam çıktınız, gönülleri fethettiniz. Rusya'yla bağlaşımın Fransa için oluşturduğu ulusal şenlikle gelen saygınlığınızla ışıl ışıl parlıyorsunuz, şimdi de büyük emek, gerçek ve özgürlük yüzyılımızı taçlandıracak olan görkemli Evrensel Sergi'mizi açmaya hazırlanmaktasınız. Ama şu iğrenç Dreyfus olayı, adınız –başkanlığınız diyecektim– üzerinde ne korkunç bir çamur lekesi! Bir savaş kurulu[1] emir üzerine, bir Esterhazy'yi aklamayı göze aldı, her türlü gerçeğe, her

1. O dönemde askerî mahkemelere Savaş Kurulu (Conseil de guerre) adı verilmekteydi. (Ç.N.)

türlü adalete son bir tokat daha atıldı. Bitti artık, Fransa'nın yanağında böyle bir leke var, tarih böyle bir cinayetin sizin başkanlık döneminizde işlenebildiğini yazacak.

Onlar göze aldıklarına göre, ben de göze alacağım. Gerçeği söyleyeceğim, çünkü kendisine kurala uygun biçimde başvurulan adaletin bunu eksiksiz olarak yapmaması durumunda, söyleyeceğime söz verdim. Benim görevim konuşmak, suç ortağı olmak istemiyorum. Yoksa gecelerim orada, işkencelerin en korkuncu içinde, işlemediği bir suçun cezasını çekmekte olan suçsuzun hayaletiyle dolup taşacak.

Bu gerçeği namuslu insan başkaldırımın tüm gücüyle size haykıracağım, Sayın Başkan. Sizin onurunuza saygım nedeniyle bu gerçeği bilmediğinize inandım. Ayrıca, ortalığa kötülük saçan gerçek suçlu yığınını size, ülkenin en yüksek yöneticisine değil de kime bildirecektim?

* * *

Önce Dreyfus'ün yargılanmasına ve cezalandırılmasına ilişkin gerçek.

Her şeyi uğursuz bir adam, o zaman daha basit bir binbaşı olan Albay Du Paty de Clam yönlendirdi, her şeyi o yaptı. Dreyfus olayı tümüyle odur, onu ancak edimleri ve sorumlulukları dürüst bir soruşturmayla açıklıkla belirlendiği zaman tanıyacağız. İnsanların en bulanık, en karışık kafalısı olarak belirir, romansı entrikalarla doludur beyninin içi, inanılmaz tefrika roman yöntemlerine, çalıntı belgelere, imzasız mektuplara, ıssız yerlerde buluşmalara, geceleri suç kanıtları getirip götü-

ren gizemli kadınlara bayılır. Dreyfus'e "bordro"yu[1] söyleyip yazdırmayı tasarlamış olan odur; onu tümüyle aynalarla kaplı bir odada incelemeyi düşleyen odur; Binbaşı Forzinetti'nin, elinde kısık bir lamba, yüzüne birdenbire bir ışık dalgası yansıtmak, böylece, uyanışın heyecanı içinde suçunu ortaya çıkarmak amacıyla uyuyan sanığın hücresine alınmak isteyen kişi diye anlattığı da odur. Her şeyi söylemem de gerekmez, aransın, bulunacaktır. Ben yalnızca, Dreyfus olayını, yargı subayı olarak soruşturmakla görevli Binbaşı Du Paty de Clam'ın tarihler ve sorumluluklar sırası içinde, işlenmiş olan bu tüyler ürpertici yargı yanlışlığının ilk suçlusu olduğunu bildiriyorum.

Bordro bir süredir, daha sonra felç geçiren ve ölen Soruşturma Bürosu Müdürü Albay Sandherr'in elinde bulunuyordu. Birtakım sızmalar olmuştu, bugün de olduğu gibi kimi kâğıtlar kayboluyordu; bordroyu kimin yazdığı da araştırılmaktaydı, bu sırada yavaş yavaş bu kişinin ancak bir kurmay subay ve bir topçu olabileceği konusunda bir önyargı oluştu: Bordronun ne yüzeysel bir anlayışla incelendiğini gösteren apaçık bir çifte yanlıştır bu, çünkü akıllıca bir araştırma burada ancak bir birlik subayının söz konusu olabileceğini kanıtlar.

Böylece, evin içinde araştırmalar yapılmaya, yazılar incelenmeye başladı; bir aile işi, büroların kendi içinde, yakalanıp kapı dışarı edilecek bir hain söz konusuydu sanki. Bir ölçüde bilinen öyküyü burada yeniden anlatmak istemiyorum, ancak daha ilk kuşku Dreyfus'ün üzerine düşer düşmez, Binbaşı Du Paty de Clam sahneye

1. Gerçekte söz konusu olan bir mektuptur ama hep "bordro" (bordereau) olarak geçer. (Ç.N.)

girer. Bu andan sonra, Dreyfus'ü bulgulamış olan odur, olay onun kişisel olayı olur. Haini şaşırtmak, eksiksiz itiraflara yöneltmek savındadır. Savaş bakanı, akıl düzeyi oldukça düşük General Mercier de vardır işin içinde; kurmay başkanı, kendini kilise tutkusuna bırakmış görünen General Boisdeffre de vardır; kurmay başkanı yardımcısı, vicdanı pek çok şeyle bağdaşabilmiş olan General Gonse da vardır. Ama, işin özüne bakılırsa, başlangıçta yalnızca Binbaşı Du Paty de Clam vardır, ötekilerin hepsini o yönlendirir, hipnotizmayla uyutur onları, çünkü spiritizmayla, gizilcilikle uğraşır, ruhlarla konuşur. Zavallı Dreyfus'e uyguladığı deneylere, onu düşürmek istediği tuzaklara, çılgınca soruşturmalara, canavarca düşleyimlere, bütün bir işkence çılgınlığına hiçbir zaman inanılmayacaktır.

Evet! Bu ilk olay, gerçek ayrıntılarıyla bilenler için, bir karabasandır! Binbaşı Du Paty de Clam, Dreyfus'ü tutuklar, hücreye kapatır. Madam Dreyfus'e koşar, onu korkutur, konuşacak olursa, kocasının mahvolacağını söyler ona. Bu sırada, zavallı adam saçını başını yolmakta, suçsuzluğunu haykırmaktadır. Soruşturma işte bu biçimde, bir XV. yüzyıl gürcesinde olduğu gibi, gizem içinde, yabanıl çıkış yolları karıştırılarak yapılmıştır. Bütün bunlar da tek ve çocuksu bir suç kanıtına, düşmana verildiği söylenen şu ürkütücü sırların hemen hepsi de değersiz olduğundan, yalnızca bayağı bir ihanet değil, aynı zamanda sahtekârlıkların en yüzsüzü olan bu saçma bordroya dayandırılmıştır. Bunda ısrar ediyorsam, ileride gerçek cinayetin, Fransa'yı hasta eden tüyler ürpertici adaletsizliğin çıkacağı yumurta burada olduğu içindir. Hukuk yanlışlığının nasıl olanaklı olabildiğine, Binbaşı Du Paty de Clam'ın çevirdiği dolaplardan nasıl doğabildiğine, General Mercier'nin, General Boisdeffre ve General Gonse'un

buna nasıl aldandıklarına, yavaş yavaş sorumluluklarını nasıl bu yanlışa bağladıklarına, daha sonra da bunu tartışmayı bile gerektirmeyen, kutsal bir gerçek olarak benimsetmek zorunda olduklarına nasıl inandıklarına parmağınızla dokunmanızı sağlamak isterdim. Başlangıçta, tek kusurları savsaklama ve kafasızlıktır. Olsa olsa, ortamın dinsel tutkularına ve birlik ruhunun önyargılarına boyun eğdikleri sezilir. Saçmalığın yapılmasına ses çıkarmamışlardır.

Ama işte Dreyfus, Savaş Kurulu'nun önündedir. En sıkı kapalı oturum istenir. Bir hain, Alman imparatorunu Notre-Dame'a kadar götürmek üzere sınırı düşmana açmış olsaydı, bu denli sıkı sessizlik ve gizlilik önlemleri alınmazdı. Ulus şaşkına döndü, insanlar birbirlerine fısıltıyla korkunç olaylar, Tarih'i öfkeye boğan korkunç ihanetler anlatıyor ve elbette, ulus başını eğiyor. Yeterince ağır ceza yoktur, o da kitlesel yozlaşmaya katılacak, suçlunun alçaklık kayasının üstünde kalmasını, pişmanlığın içini kemirip durmasını isteyecektir. Bu gizli oturumun arkasına özenle gömülmek zorunda kalınan bu söylenmesi olanaksız, bu Avrupa'yı alevler içinde bırakabilecek ölçüde tehlikeli şeyler doğru mudur gerçekten? Hayır! Binbaşı Du Paty de Clam'ın romansı ve çılgınca düşlemlerinden başka bir şey olmamıştır bütün bunların gerisinde. Bütün bunlar, yalnızca tefrika romanların en tuhafını gizlemek için yapılmıştır. Bunu anlamak için Savaş Kurulu önünde okunan suçlama belgesini dikkatle okumak yeterlidir.

Ah! Bu suçlama belgesinin hiçliği! Bir insanın bu suçlamaya dayanılarak cezalandırılabilmesi bir haksızlık mucizesidir. Dürüst insanları bunu okumaya çağırıyorum, bakalım orada, Şeytan Adası'nda çekilen ölçüsüz

cezayı düşününce, yürekleri öfkeyle hoplamadan ve başkaldırılarını haykırmadan okuyabilecekler mi? Dreyfus birkaç dil bilir, suç; evinde kendisini zor duruma düşürecek hiçbir kâğıt bulunamamıştır, suç; bazı bazı ilk memleketine gider, suç; çalışkandır, her şeyi bilmek ister, suç; şaşırmaz, suç; şaşırır, suç. Sonra kaleme alınırken yapılan bönlükler, hiçbir dayanağı bulunmayan kesin savlar! Bize on dört ana suçlama maddesinden söz etmişlerdi; sonuçta, tek bir suçlama maddesi buluruz, o da bordrodur; üstelik, bu konuda uzmanların kendi aralarında uzlaşamadıklarını görürüz. Varmaya kalktığı sonuç istenen yönde değil diye M. Gobert askerce paylanmıştır. Dreyfus'ü tanıklıklarıyla ezmeye gelmiş olan yirmi üç subaydan da söz ediliyordu. Şimdilik onların sorgulanmaları konusunda hiçbir şey bilmiyoruz ama tümünün onu suçlamamış olduğu kesin; ayrıca, hepsinin savaş bürolarından olması dikkat çekici. Bir aile duruşmasıdır bu, kendi aralarındadırlar, şunu akıldan çıkarmamak gerekir: genelkurmay davayı istemiş, onu yargılamıştı, şimdi bir kez daha yargıladı.

Kısacası, kala kala bordro kalıyordu, onun üzerinde de uzmanlar anlaşmaya varamamışlardı. Anlatıldığına göre, kurul odasında, yargıçlar aklama kararı vereceklerdi. Ve, o anda, sanığın cezalandırılmasını haklı çıkarma yolundaki umutsuz inat, bugün gizli, altından kalkılmaz bir belgenin, her şeyi haklı çıkaran, görünmez ve anlaşılmaz Tanrı gibi önünde eğilmemiz gereken bir belgenin varlığından söz edilmesi çok iyi anlaşılıyor. Ben bu belgenin varlığını yadsıyorum, tüm gücümle yadsıyorum! Gülünç bir belge, evet, belki de küçük kadınların söz konusu edildiği, bir de çok fazla şey istemeye başlayan D... adında birinden, hiç kuşkusuz karısı için yeterince para ödenmediğini düşünen bir adamdan söz edilen belge.

Ama ulusal savunmayı ilgilendiren, ertesi gün savaş ilan edilmeden ortaya çıkarılamayacak bir belgeye gelince, hayır, hayır! Bu bir yalan; üstelik, kendileri bile inanmadan, cezasını görmeden yalan söyledikleri için daha da iğrenç ve yüz kızartıcı. Fransa'yı ayağa kaldırıyorlar, onun haklı heyecanının arkasına gizleniyorlar, yürekleri bulandıran ağızları kapatıyorlar, kafaları saptırıyorlar. Ben bundan daha ağır bir yurttaşlık suçu bilmiyorum.

Sayın Başkan, işte bir hukuk yanlışlığının nasıl işlendiğini açıklayan olaylar; törel kanıtları da Dreyfus'ün servet durumu, neden yokluğu, sürekli suçsuz olduğunu haykırması da sonuçta onu Binbaşı Du Paty de Clam'ın olağanüstü düşlemlerinin, içinde bulunduğu kilise ortamının, çağımızın yüz karası "pis Yahudi" avının bir kurbanı olduğunu ortaya koyuyor.

* * *

Şimdi Esterhazy olayına geliyoruz. Üç yıl geçti, nice bilinçler derinden derine bulanmış durumda, kaygılanıyor, araştırıyor, sonuçta Dreyfus'ün suçsuz olduğuna inanıyorlar.

M. Scheurer-Kestner'in kuşkularının ve daha sonra vardığı kanının tarihçesini yapacak değilim. Ama, o kendi araştırmalarını yaparken, genelkurmayın kendi içinde çok önemli şeyler olmaktaydı. Albay Sandherr ölmüştü, istihbarat şubesinin başı olarak yerini Yarbay Picquart almıştı. Bir gün, Yarbay Picquart bu unvanla görevlerini yaparken, yabancı bir devletin ajanından Binbaşı Esterhazy'ye gönderilmiş bir telgraf mektubu buldu elinde. Kesinlikle bir soruşturma açması gerekiyordu. Gerçek şu ki, hiçbir zaman üstlerinin istenci dışında davranmadı.

Böylece, kuşkularını aşama sırasına uygun olarak üstlerine, General Gonse'a, sonra General Boisdeffre'e, sonra da savaş bakanı olarak General Mercier'nin yerini almış olan General Billot'ya iletti. Öylesine çok sözü edilmiş olan ünlü Picquart dosyası yalnızca General Billot dosyası olarak, bir astın bakanı için hazırladığı dosya olarak kaldı. Bu dosyanın hâlâ Savaş Bakanlığı'nda bulunması gerekir. Araştırmalar 1896 Mayısı'ndan aynı yılın Eylül ayına kadar sürdü ve yüksek sesle kesinlemek gerekir ki, General Gonse, Esterhazy'nin suçluluğuna inanmıştı, General Boisdeffre ve General Billot ünlü bordrodaki yazının Esterhazy'nin elyazısı olduğundan kuşku duymuyorlardı. Yarbay Picquart'ın soruşturması bu kesin saptamayla sonuçlanmıştı. Ama heyecan çok yüksekti, çünkü Esterhazy'nin cezalandırılması ister istemez Dreyfus davasının yeniden gözden geçirilmesine yol açacaktı; bu da genelkurmayın ne pahasına olursa olsun istemediği bir şeydi.

Burada bunalım dolu bir dakika yaşanmış olmalı. Düşünün ki General Billot hiçbir kirli işe bulaşmamıştı, tertemiz gelmişti göreve, gerçeği ortaya koyabilirdi. Hiç kuşkusuz kamuoyunun vereceği tepkinin dehşeti içinde, gene hiç kuşkusuz tüm genelkurmayı, General Boisdeffre'i, General Gonse'u, daha alt düzeydeki görevlileri ele vermek korkusu içinde, bunu göze alamadı. Sonrası, vicdanıyla ordunun çıkarı olduğunu sandığı şey arasında bir çatışma dakikası olarak kaldı. Bu dakika geçtikten sonra, çok geç olmuştu bile. Bağlanmıştı artık, işe bulaşmıştı. Bu andan sonra, sorumluluğu yalnızca ağırlaştı, başkalarının suçunu kendi üstüne aldı, diğerleri kadar suçlu o da, hatta onlardan daha suçlu çünkü adaleti yerine getirmek elindeydi ama hiçbir şey yapmadı. Bunu anlıyor musunuz! Bir yıldır General Billot, General Bo-

isdeffre ve General Gonse Dreyfus'ün suçsuz olduğunu biliyorlar ve bu tüyler ürpertici şeyi kendilerine saklıyorlar. Üstelik bu insanlar uyuyabiliyorlar, eşleri ve çocukları var, onları seviyorlar!

Albay Picquart namuslu bir insan olarak görevini yerine getirmişti. Adalet adına, üstlerine ısrar ediyordu. Hatta yalvarıyordu onlara, gittikçe yoğunlaşan, gerçek öğrenildiği zaman patlayacak olan korkunç kasırga karşısında, gecikmelerinin siyasal açıdan ne kadar kötü olduğunu söylüyordu. Daha sonra, M. Scheurer-Kestner de aynı şeyleri söyledi General Billot'ya, olayı yurtseverlik duygusuyla ele almasını, kitlesel bir yıkım olacak ölçüde ağırlaşmasına izin vermemesini rica etti. Hayır! Suç işlenmişti, genelkurmay suçunu açıklayamazdı artık. Yarbay Picquart göreve yollandı, gittikçe daha çok uzaklaştırıldı, ta Tunus'a kadar gönderildi, hatta orada bir gün, Marki de Morès'in de öldüğü yörelerde hiç kuşkusuz öldürülmesiyle sonuçlanacak bir görevle görevlendirilerek yiğitliği ödüllendirilmek istendi. Gözden düşmüş değildi, General Gonse kendisiyle dostça bir mektuplaşma sürdürmekteydi. Ne var ki, öğrenilmeleri iyi olmayacak sırlar vardı.

Paris'te ise, gerçek karşı konulmaz bir biçimde gün yüzüne çıkıyordu, biz de beklenen kasırganın nasıl koptuğunu biliyoruz. M. Scheurer-Kestner'in adalet bakanına davanın yeniden görülmesi konusunda bir dilekçe sunmak üzere olduğu sırada, M. Mathieu Dreyfus Binbaşı Esterhazy'nin bordronun gerçek hazırlayıcısı olduğunu açıkladı. Binbaşı Esterhazy işte bu sırada ortaya çıktı. Tanıklıklar kendisinin önce çılgına dönmüş olduğunu, kendini öldürmeye ya da kaçmaya hazır olduğunu gösterir. Sonra, birdenbire yiğitleşiverir, tutumunun sert-

liği tüm Paris'i şaşırtır. Çünkü bir yardım gelmiştir, kendisini düşmanlarının çevirdiği dolaplar konusunda uyaran bir imzasız mektup almış, gizemli bir kadın, genelkurmaydan çalınmış ve kendisini kurtaracak olan bir belgeyi vermek için geceleyin rahatını bile bozmuştur. Geniş imgeleminin yöntemlerini bildiğim için, ben bu işin içinde de Yarbay Du Paty de Clam'ın parmağını görmekten kendimi alamıyorum. Yapıtı, yani Dreyfus'ün suçluluğu tehlikedeydi, hiç kuşkusuz yapıtını savunmak istedi. Davanın yeniden görülmesi mi? Böyle bir şey, Şeytan Adası'nda son bulan çılgın mı çılgın, trajik mi trajik tefrika romanın yıkılışı demek olurdu! Buna izin veremezdi. Bundan böyle, düello Yarbay Picquart'la Yarbay Du Paty de Clam arasında geçecek, birinin yüzü açık, ötekininki maskeli olacaktır. Yakında her ikisini de sivil mahkemenin önünde göreceğiz. Gerçekte, genelkurmay hep kendini savunmakta, iğrençliği her saat biraz daha artan suçunu açıklamak istememektedir.

İnsanlar şaşkınlık içinde Binbaşı Esterhazy'nin koruyucularının kimler olduğunu sordular kendi kendilerine. Önce, karanlıkta, her şeyi düzenleyen her şeyi yönlendiren Yarbay Du Paty de Clam'dır. Sonra da General de Boisdeffre'dir, General Gonse'tur, General Billot'nun kendisidir, genelkurmay daireleri halkın horgörüsü altında yıkılmadan Dreyfus'ün suçsuzluğunun tanınmasına izin veremeyeceklerine göre, binbaşıyı aklamak zorundadırlar. Bu inanılmaz durumun güzel sonucu da, bu işin içindeki dürüst insanın, görevini yapmış tek kişi olan Yarbay Picquart'ın kurban olacağı, onun aşağılanacağı, onun cezalandırılacağıdır. Ey adalet, ne korkunç bir umutsuzlukla sıkılıyor insanın yüreği! Sahtecinin o olduğunu, Ezterhazy'yi mahvetmek için telgraf kartını onun ürettiğini söylemeye kadar götürüyorlar işi. Ama Tanrı'm, ne-

den? Hangi amaçla? Bir gerekçe gösterin. O da Yahudilerden mi para aldı? Öykünün güzel yanı da adamın Yahudi karşıtı olması. Evet! Bu utanç verici gösteriyi izliyoruz, borçlar ve suçlar altında ezilmiş kişiler suçsuz ilan ediliyor; buna karşılık, onurun ta kendisi, yaşamı lekesiz bir adam cezalandırılıyor. Bir toplum bu noktaya geldiği zaman, artık çürümeye başlamış demektir.

İşte Esterhazy olayı, Sayın Başkan: aklanmaya çalışılan bir suçlu. Neredeyse iki aydan beri, kirli işi saati saatine izleyebiliyoruz. Kısa kesiyorum çünkü burada söz konusu olan, yakıcı sayfaları günün birinde uzun uzun yazılacak tarihin özeti yalnızca. İşte böylece General de Pellieux'nün, sonra da Binbaşı Ravary'nin namussuzların yüzleri değişmiş, namuslu kişilerin kirletilmiş olarak çıktıkları aşağılık bir soruşturmayı yürüttüklerini gördük. Sonra, Savaş Kurulu toplantıya çağrıldı.

* * *

Bir Savaş Kurulu'nun başka bir Savaş Kurulu'nun yaptığını bozacağı nasıl umulabildi?

Yargıç seçiminin her zaman olanaklı olduğundan söz bile etmiyorum. Askerlerin kanında bulunan üstün disiplin düşüncesi, doğruluk yetkesini saptırmaya yetmez mi? Disiplin demek boyun eğme demektir. Büyük önder, Savaş Bakanlığı, ulusal temsilcilerin alkışları arasında, yargılanmış konunun kesin yetkesini herkesin önünde ortaya koyduğu zaman, bir Savaş Kurulu'nun bunu kesin bir biçimde yalanlamasını mı bekliyorsunuz? Aşama düzenine göre, buna olanak yoktur. General Billot demeciyle yargıçları etkiledi, onlar da ateşe gitmeleri gerektiği gibi, karşı düşünceler geliştirmeden yargıladılar. Kürsü-

lerine kafalarında getirdikleri önceden oluşmuş kanıları şuydu kesinlikle: "Bir Savaş Kurulu Dreyfus'ün ihanet suçuyla hüküm giymesine karar verdi, öyleyse suçludur; biz de Savaş Kurulu olarak onu suçsuz ilan edemeyiz; öyleyse Esterhazy'nin suçluluğunu kabul etmenin Dreyfus'ün suçsuzluğunu ilan etmek olacağını biliyoruz." Hiçbir şey onları buradan çıkaramazdı.

Savaş Kurullarımızın üzerinde her zaman ağırlığını duyuracak, bundan böyle tüm kararlarını kuşkuyla lekeleyecek olan çok haksız bir karar verdiler. İlk kurul akılsızca karar vermiş olabilir, ikincisi ister istemez suçludur. Özrü, bir kez daha söylüyorum, en yüksek önderin konuşmuş olması, verilmiş kararın daha aşağıdakilerin tersini söyleyemeyecekleri biçimde kutsal ve insanlardan üstün olduğunu bildirmiş olmasıdır. Ordunun onurundan söz ediliyor bize, onu sevmemiz, ona saygı göstermemiz isteniyor. Evet hiç kuşkusuz, ilk tehditte ayağa kalkacak, Fransız toprağını savunacak olan ordu tüm halktır, ona ancak sevgi ve saygı duyarız. Ama söz konusu o değil, biz de, adalet gereksinimimiz içinde onun saygın kalmasını istiyoruz. Belki de yarın bizim elimize verecekleri kılıç söz konusu, o efendi söz konusu. Kılıcın kabzasını, o tanrıyı dindarca öpmeye gelince, hayır!

Ayrıca, kanıtlamıştım: Dreyfus olayı genelkurmay dairelerinin olayıydı, genelkurmaydaki arkadaşlarınca ihbar edilen bir genelkurmay subayı, genelkurmay komutanlarının baskısı altında hüküm giymişti. Bir kez daha söylüyorum, tüm genelkurmay suçlu durumuna düşmeden suçsuz olarak dönemez. Bu nedenle de tüm daireler, usa gelebilecek tüm yollarla, basın kampanyalarıyla, bildirilerle, etkilerle, Dreyfus'ü ikinci bir kez mahvetmek için Esterhazy'yi korudular. Ah! General Billot'nun ken-

disinin de onları adlandırdığı gibi bu Cizvit yuvasına cumhuriyet hükümeti öyle bir süpürge vurmalıydı ki! Her şeyi tümüyle gözden geçirip tümüyle yenilemeyi göze alacak gerçekten güçlü, bilge ve yurtsever bakanlık nerede? Ulusal savunmanın hangi ellerde bulunduğunu, yurdun yazgısının kararlaştırıldığı bu kutsal sığınağın nasıl bir aşağılık entrika, dedikodu ve hırsızlık yuvası olduğunu bildiklerinden, olası bir savaş karşısında endişe içinde titreyen öyle çok insan tanıyorum ki! Dreyfus olayının, talihsiz bir insanın, bir "pis Yahudi"nin kurban edilişinin, bu kuruma tuttuğu korkunç ışık karşısında dehşete düşüyor insan. Ah! Birkaç rütbelinin, Devlet'in güvenliğini saygısızca bahane ederek, çizmeleriyle ulusun üstüne basarak gerçek ve adalet çığlığını gırtlağına tıkamaları, bütün bu çılgınlıklar ve saçmalıklar, çılgınca düşlemler, yoz polis uygulamaları, engizisyon ve zorba uygulamalar!

Sırtını ahlaksız basına dayamak, Paris'in tüm ipsizlerince savunulmaya boyun eğmek de bir suç; işte ipsizler takımı, hukukun ve yalın gerçeğin bozgunu içinde, hayasızca utkuya ulaşıyor. O tüm dünya önünde yanlışı zorla benimsetmek gibi düşüncesizce bir komplo tezgâhlarken, kendisini özgür ve dürüst ulusların başında yiğit bir ordu olarak görmek isteyenleri Fransa'yı bulandırmakla suçlamış olmak da bir suç. Kamuoyunu saptırmak, yoldan çıkarılmış olan kamuoyunu, onu sabuklamaya götürecek ölçüde bir ölüm görevinde kullanmak da bir suç. İçinden atamaması durumunda insan haklarının savunucusu büyük ve özgürlükçü Fransa'nın ölmesine yol açacak iğrenç Yahudi düşmanlığının arkasına sığınarak küçükleri ve alçakgönüllüleri zehirlemek, tutuculuk ve hoşgörüsüzlük tutkularını azdırmak da bir suç. Kin yolunda yurttaşlığı sömürmek de bir suç, son olarak; tüm

bilim gerçek ve adalet çağını oluşturma yolunda iş başındayken, kılıcı çağdaş Tanrı yapmak da bir suçtur.

Öylesine tutkuyla istediğimiz bu gerçeği, bu adaleti böyle tokatlanmış, daha da aşağılanmış, daha da karartılmış görmek ne büyük bir acı! M. Scheurer-Kestner'in ruhunda bir çöküş olması gerektiğini sanıyorum; inanıyorum ki sonunda bir pişmanlık, Senato'daki sorgu gününde devrimci bir biçimde davranmamış, yani her şeyi yerle bir etmek üzere tüm torbayı boşaltmamış olmanın pişmanlığını duyacaktır. Büyük bir dürüst adam, hayatı boyunca onurlu oldu, kendisine gün gibi ortada göründüğünde gerçeğin kendi kendine yettiğine inandı. Çok yakında güneş parlayacağına göre, ne diye her şeyi altüst etsindi? İşte bu güvenli inanç yüzünden öylesine acı bir biçimde cezalandırıldı. Yüce bir onur duygusuyla General Gonse'un mektuplarını yayımlamak istememiş olan Yarbay Picquart için de aynı şey geçerli. Kendisi disipline saygılı kalırken, üstlerinin kendisini çamura buladığı, davasının soruşturmasını, hem de en beklenmedik en aşağılayıcı biçimde, onların yaptığı düşünülürse, bu kaygılar onu daha da onurlandırır. Şeytan bildiğini yaparken, iki kurban, iki iyi insan, iki arı yürek işi Tanrı'ya bıraktı. Yarbay Picquart konusunda, şu yüz kızartıcı işin yapıldığını da gördük: Bir Fransız mahkemesi bir muhbirin bir tanığa herkesin önünde saldırmasına, onu işlenen tüm hatalardan suçlamasına izin verdikten sonra, bu tanık yüzleşmek ve kendini savunmak üzere salona alındığı zaman, kapalı oturuma geçti. Açıkça söylüyorum ki, bu da fazladan bir suçtur ve bu suç evrensel bilinci ayaklandıracaktır. Gerçekten de, askerî mahkemelerin çok tuhaf bir adalet anlayışı var.

İşte basit gerçek bu Sayın Başkan ve tüyler ürpertici,

başkanlık döneminizde bir leke olarak kalacak. Bu işte hiçbir yetkiniz bulunmadığını, Anayasa'nın ve çevrenizin tutsağı olduğunuzu sanıyorum. Gene de insani bir göreviniz yok değil, bu görevi düşünecek ve yerine getireceksiniz. Ayrıca, utku konusunda en küçük bir umutsuzluğa kapıldığım için söylemiyorum bunu. En şiddetli kesinlikle yineliyorum: Gerçek su yüzüne çıkıyor ve hiçbir şey onu durduramayacak. Olay ancak bugün başlıyor, çünkü konumlar ancak bugün açık olarak ortaya çıktı: bir yanda, ışığın parlamasını istemeyen suçlular; öbür yanda, ışığın parlaması için canlarını verecek doğrucular. Gerçek toprağın altına kapatıldığı zaman, orada öyle bir toplanır öyle bir patlama gücü kazanır ki, patladığı gün her şeyi kendisiyle birlikte havaya uçurur. İleride, yıkımların en gümbürtülüsünün hazırlanıp hazırlanmadığını göreceğiz.

* * *

Ama bu mektup çok uzun oldu, Sayın Başkan, bitirme zamanı geldi.

Yarbay Du Paty de Clam'ı başlangıçta belki de bilinçsiz olarak (buna inanmak isterim) yargı yanlışının şeytansı işçisi olmakla, daha sonra da, üç yıldan beri, uğursuz yapıtını en tuhaf ve en çetrefil dolapları çevirerek savunmuş olmakla suçluyorum.

General Mercier'yi, en azından düşüncesizlik yüzünden, yüzyılın en büyük haksızlıklarından birine suç ortağı olmakla suçluyorum.

General Billot'yu Dreyfus'ün suçsuzluğunun kesin kanıtlarını elinde bulundurduğu halde bunları hasıraltı ettiği, siyasal bir amaçla ve güç durumdaki genelkurma-

yı kurtarmak amacıyla insanlığa ve adalete karşı suç işlemiş olmakla suçluyorum.

General de Boisdeffre'le General Gonse'u, birinci olarak hiç kuşkusuz kilise tutkusuyla, ikinci olarak da Savaş Bakanlığı dairelerini kutsal ve dokunulmaz yasalar sandukasına dönüştüren birlik duygusu nedeniyle, aynı suça ortak olmakla suçluyorum.

General de Pellieux ile Binbaşı Ravary'yi haince, yani korkunç derecede yanlı bir soruşturma yapmakla suçluyorum; hele ikincisinin raporu budalaca bir gözüpekliğin ölümsüz anıtı olarak çıkıyor karşımıza.

Üç yazı uzmanını; Belhomme, Varinard ve Couard beyleri, bir hekim incelemesi sonunda görme ve yargılama işlevlerinde bir rahatsızlık olduğu bildirilmediği sürece, aldatıcı ve hileli raporlar düzenlemiş olmakla suçluyorum.

Savaş Bakanlığı dairelerini, özellikle *L'Éclair* ve *L'Écho de Paris* gazetelerinde, kamuoyunu yanıltmak ve kendi kusurlarını örtmek amacıyla iğrenç bir kampanya yürütmüş olmakla suçluyorum.

Son olarak, ilk Savaş Kurulu'nu bir sanığı gizli kalmış bir belgeye dayanarak cezalandırması nedeniyle hukuku çiğnemiş olmakla, ikinci Savaş Kurulu'nuysa, bu yasadışı emir üzerine, bir suçluyu bile bile aklayarak yargı suçu işlemekle suçluyorum.

Bu suçlamaları yöneltirken, kendimi hakaret suçlarını cezalandıran 29 Temmuz 1881 tarihli basın yasasının 30 ve 31'inci maddelerinin kapsamına soktuğumu biliyorum. Bu tehlikeye isteyerek atılıyorum.

Suçladığım insanlara gelince: onları tanımıyorum, hiçbir zaman görmedim, kendilerine ne hıncım var ne de kinim. Benim için önemsiz varlıklar, toplumsal kötülük ruhlarından başka bir şey değiller. Burada yerine getirdiğim edimse, gerçeğin ve adaletin patlamasını çabuklaştırmak için başvurduğum devrimsel bir yol yalnızca.

Benim tek bir tutkum var, öylesine çok acı çekmiş ve mutluluğu hak etmiş olan insanlık adına, ışık tutkusu. Ateşli karşı çıkışım ruhumun çığlığından başka bir şey değil. Beni ağır ceza mahkemesine çıkarmayı göze alsınlar ve soruşturma gün ışığında, apaçık yapılsın.

Bekliyorum.

Derin saygılarımın kabulünü dilerim, Sayın Başkan.

ÉMILE ZOLA

Sonrası

Görüldüğü gibi, *Suçluyorum* bir dürüstlük, bir uygarlık, bir cömertlik ve gözüpeklik örneği, kendi türü içinde bir başyapıt. Émile Zola'ya da böylesi yakışır. Çağının romancısıdır, yapıtlarında hep çağının ve içinde yaşadığı toplumun büyük sorunlarını, büyük olgularını, büyük söylenlerini ele almıştır. Toplumunu altüst eden bir olaya, böylesine çarpıcı bir biçimde, böylesine yiğitçe katılmakla da yalnızca büyük bir romancı değil, aynı zamanda gerçek bir aydın olduğunu gösterir. Özellikle XVIII. yüzyılda, Fransa'nın çok büyük aydınları olmuştur ama aydın kavramı daha yenidir: bizim "aydın" sözcüğümüzün karşılığı olan "intellectuel" sözcüğü *Suçluyorum*'un yayımlandığı sıralarda Dreyfus karşıtı tutucu yazarlarca aşağılayıcı bir sözcük olarak Dreyfüsçüler için kullanılmış, onlarsa bu sözcüğü bir tür meydan okumayla olumlu bir terim olarak benimsemişlerdir. Bu bakımdan, bir anlamda, Zola'nın "ilk aydın" olduğu da söylenebilir. Ne var ki, *Suçluyorum* yayımlandığı zaman, kışkırtılmış kalabalıklar Zola'nın doruğunda bulunan ününden ve saygınlığından ancak rahatsız olurlar. Dalga dalga sokaklara dökülüp "Yok olsun Zola!" diye haykırır, açık mektubunun bulunduğu *Aurore* gazetelerini toplayıp yakarlar. Sonra sağcı basında yoğun saldırılar başlar. Zola'nın İtalyan kökeni bile bir aşağılama nedeni olur. Bir gazeteci, Bainville, "Yarı-İtalyan, çeyrek Yunan, çeyrek Fransız, üç-dört kez kırma, hiç de güzel bir insanlık örneği değil!" diye yazar.

Ne olursa olsun, olayı yansıtıp yorumlayan pek çok yapı-

tın en yenilerinden biri olan *L'Affaire Dreyfus*'ün[1] yazarı Pierre-Robert Leclercq'in belirttiği gibi, gerçek durum daha yeni ortaya çıkmıştır: savaşım ordunun onurunu koruma gerekçesiyle yanlışın örtbas edilmesini ve bireylere yapılan haksızlığı hoş görenlerle gerçekten ve adaletten yana olanlar arasındadır. Zola'nın ardından, gerçekten ve adaletten yana olan başka aydınlar da seslerini yükseltmeye başlarlar. Romancı Anatole France'tan ozan Mallarmé'ye, ressam Monet'den matematikçi Poincaré'ye kadar birçok yazar, ressam ve bilimadamı, Blum ve Clemenceau gibi kimi ünlü politikacılar, "davanın yeniden görülmesini" isteyen bir dilekçeye imza koyar, dilekçelerini de Aydınlar Bildirisi diye adlandırırlar. Bu arada, bir İnsan Hakları Birliği oluşturulur. Dreyfus olayını çok uzun bir süre "Yahudilerin karışmaması gereken bir iş" olarak görmüş olan Yahudi topluluğu da aydınların savaşımını bir ölçüde desteklemeye yönelir. Bu arada, "Yaşasın Fransa, yok olsun Yahudiler!" haykırışları arasında, kimi Yahudi yazarlar ilk kez Yahudilerin "ulus bilinci"nden söz etmeye başlarlar.

Siyasal erke ve ordu yetkililerine gelince, Zola'yı yargıç önüne çıkarmak isterler; ancak, durumlarını büsbütün güçleştirmekten korktuklarından, davayı yazarın Esterhazy'ye ilişkin üç tümcesiyle sınırlı tutarak, Dreyfus olayını konu dışında bırakmak isterler. Gene de olayın ağırlığı hep duyulur. Getirilen tanıklar Esterhazy'nin suçsuz olduğunu kanıtlamaya çalışırlar. Zola, önemli bir tanığa sorduğu tek bir soruyla, bir gizli dosyanın varlığını, dolayısıyla gerçeğin gizlenmeye çalışıldığını ortaya koyar. Buna karşın, 23 Şubat 1898'de, Dreyfus karşıtlarının "Yok olsun Zola! Yaşasın Ordu! Yok olsun Yahudiler! Yaşasın jüri!" haykırışları arasında, karar okunur: 3000 frank para ve bir yıl hapis cezası. Ama Fransa artık ikiye bölünmüştür. Leclercq'in yazdığı gibi, insanlar artık "sağcı ya da solcu, kilise yanlısı ya da sosyalist değil, Dreyfus yanlısı ya da Dreyfus karşıtıdır. Zola ya onaylanır ya aşağılanır." Kışlalarda kitapları yakılır. Tam olaylar yatışırken, 2 Nisan 1898'de Yargıtay, Zola'ya ilişkin kararı bozar. Dreyfus karşıtları Yargıtay'ı suçlamaktan da çekinmezler: Yahudilere satılmış, orduya çamur sıçratmıştır.

1. Editions du Rocher, 1995. (Ç.N.)

Zola, davanın görüldüğü salonda beklerken.
Louis Sabattier'nin illüstrasyonu.

Tartışmalar sürerken, dürüstlüğüyle ünlü bir milletvekili, Godefroy Cavaignac, Savaş Bakanlığı'na getirilir. O da Dreyfus'ün suçluluğuna inanmaktadır. Yeni bir araştırma yaptırtarak kesin sonuca ulaşıp Ulusal Meclis'te parlak bir konuşma yaparak olayı noktalamak ister. Yüzbaşı Cuignet'yi de yeni soruşturmayı yapmakla görevlendirir. Ama biraz ivecen davranarak konuşmasını dosyadaki belgelere dayandırır. Dayandığı belgelerin en belirleyicisi de Yarbay Henry'nin düzenlemiş olduğu bir sahte belgedir. Bu belgeyi açıkladıktan sonra, ne pahasına olursa olsun, haksızlığı gizleyecek bir insan olmadığını söyler. Öylesine coşkulu bir biçimde alkışlanır ki, pek çok kişi Dreyfus'ün kurtuluşundan umudu keser.

Ama bu kez de solun ünlü politikacısı, felsefeci ve tarihçi Jean Jaurès çıkar ortaya, gazetesi *La Petite République*'te, "Kanıtlar" başlığı altında bir dizi yazıda, Cavaignac'ın kanıtlarını çürütmeye girişir. Yarbay Picquart da başbakana yazdığı bir mektupta, bakanın dayandığı belgenin sahte olduğunu bildirir. Bu arada, Yüzbaşı Esterhazy'nin yeğeni Christian Esterhazy, kendisini dolandırmış olan amcasından öç almak düşüncesiyle Zola'nın avukatına gider, Tunus'ta bulunduğu sırada Picquart'a yollanan telgraflardan birinin amcasının sevgilisi Marguerite Pays'ten gittiğini bildirir. Yazılar karşılaştırılır. Dolandırılmış yeğenin savı doğru çıkar. Cavaignac'ın direnmesine karşın, Yüzbaşı Esterhazy de sevgilisi de tutuklanır. Durumun düzelmesi beklenirken, 18 Temmuz 1898'de, Zola'nın yargılanmasına yeniden başlanır, avukatının duruşmaya gerek olmadığı konusundaki savlarının benimsenmemesi üzerine Zola, sanık sırasından kalkar, hiçbir şey söylemeden duruşma salonundan çıkıp gider. Dostlarına, tutuklanması durumunda, Dreyfus'ü savunamayacağını, bu nedenle Fransa dışına çıkmak zorunda olduğunu bildirir. Sonra da İngiltere'nin yolunu tutar.

Ancak, tüm baskılara tüm aldatmacalara tüm saptırmalara karşın, dürüst insanlar tükenmez. Savaş bakanının Dreyfus olayını yeniden araştırmakla görevlendirdiği Yüzbaşı Cuignet de bunlardan biridir. Bakan, konuşmasını yapıp sorunu kapattığını düşünürken, o araştırmasını hep sürdürmüştür. Sonunda, bu konuşmada başlıca suç kanıtı olarak kullanılan mektubun yazılı olduğu kâğıdın çizgileri arasında bir renk farklılığı bulunduğunu görür, bu gözlemden yola çıkarak, Yarbay Henry'

nin Alman askerî ataşesi Schwarzkoppen'in çöp sepetinden geldiğini söylediği mektubun; iki ayrı mektubun parçaları yan yana getirilerek oluşturulmuş olduğunu anlar. Soluğu Bakan Cavaignac'ın özel kalem müdürü General Roger'nin odasında alır. Birlikte bakana çıkarlar. 30 Ağustos'ta, General Boisdeffre ve General Gonse'un önünde, Cavaignac, Yarbay Henry'yi sorguya çeker. Yarbay Henry önce gerçeği yadsır ama biraz sıkıştırılınca gerçeği (ya da gerçeğin bir bölümünü) açıklamak zorunda kalır: Bu işi Dreyfus'ün sürgüne gönderilmesini güvenceye almak amacıyla, Fransa'nın ve ordunun çıkarı için, yalnız başına yapmıştır.

Yarbay Henry hemen o gün tutuklanır. Ertesi gün, Cavaignac, Boisdeffre ve Gonse görevlerinden çekilirler. Henry kapatıldığı hücrede usturayla gırtlağını keserek kendini öldürür ya da kendini öldürmüş gibi gösterilir. Buna karşılık, Dreyfus karşıtı basın, Yarbay Henry'nin sahteciliğini göklere çıkarır, bir yurtseverlik ve kahramanlık örneği olarak niteler. Sağ kesimin ünlü yazarı Charles Maurras herkesi evinin başköşesine Yarbay Henry'nin bir resmini asmaya çağırır. Yıllanmış Yahudi karşıtı Eduard Drumont'un Henry'nin dul eşi ve öksüz oğlu için bir yardım kampanyası açma önerisi coşkuyla karşılanır, çok da başarılı olur. Gene de, yeni bilgilerin ışığında Dreyfus'ü suçlu bulan kararın yeniden ele alınması kaçınılmaz görünür. Dönemin Dreyfus karşıtı Başbakanı Charles Dupuy böyle bir sonucun alınmasını zorlaştırmak için bu tür kararların Yargıtay Genel Kurulu'nca alınmasını öngören bir yasa çıkartır. Ancak, engelleme bu kez sonuçsuz kalır: Yargıtay, Askerî Mahkeme'nin Dreyfus'ü görevden alıp ömür boyu sürgüne gönderen kararı kaldırır, dosyayı Rennes Askerî Mahkemesi'ne gönderir.

Dreyfus yanlıları savaşın kazanıldığını düşünürler. Ancak, gerçek ortada olmakla birlikte, ordunun ve bağnaz kalabalıkların baskısı hep sürmektedir. Mercier, Billot, Boisdeffre ve Gonse gibi generaller başta olmak üzere, genelkurmayın hiçbir tanığı sanığın suçsuz olduğunu söylemeye yanaşmaz. Böylece, 9 Eylül 1899'da, ikiye karşı dört oyla ve "hafifletici koşullar göz önüne alınarak" Alfred Dreyfus, on yıl hapis cezasına çarptırılır. Aynı gün, kararın düzeltilmesi için Yargıtay'a gönderilecek dilekçeyi imzalar. Ama bir de bağışlanma olasılığı vardır. Dilekçe bu olasılığı ortadan kaldıracağına göre, kimi dostlar gön-

Dreyfus ailesi: Alfred Dreyfus, karısı Lucie, çocukları Pierre ve Jeanne.
A. Gerschel'in fotoğrafı, Eylül 1899.

derilmesine karşı çıkarlar. Onların dediği olur. Başbakan Waldeck-Rousseau bağışlamadan yanadır, Cumhurbaşkanı Émile Loubet bunu zamansız bulur. Sonunda, sorun bir hekim raporuyla çözülür ve 19 Eylül 1899'da cumhurbaşkanı bağışlama kararını imzalar: Alfred Dreyfus artık özgürdür.

Ama olay kapanmamıştır.

1900 yılında bir genel af çıkarılır, böylece Zola'nın yeniden yargılanması önlenmiştir ama Esterhazy, Mercier, Du Paty de Clam gibi suçlular da yakayı sıyırmışlardır. Zola, yeni cumhurbaşkanına "Suçluyorum" başlığı altında bir açık mektup yazar: "Gerçeği gömmeniz boşuna, toprağın altında yol alıyor; bir gün, her yandan fışkıracak, öç bitkileri olarak açılacaktır," diye seslenir. 1903 yılında Jean Jaurès, Ulusal Meclis'te Rennes duruşmasını tartışmaya açar, yeni bir araştırma kararı alınmasını sağlar. Yeni araştırma Dreyfus dosyasındaki sahte belgelerin sanıldığından çok daha fazla olduğunu ortaya koyar: Fransa ordusunun onuru sahte belgeye bir türlü doymamıştır. 12 Temmuz 1906'da Yargıtay, Rennes Askerî Mahkemesi'nin kararını kaldırır. 21 Temmuz 1906'da, Alfred Dreyfus bir süvari bölüğünün komutanıdır, birliğinin önünde Légion d' honneur nişanıyla onurlandırılır. Olay bitmiş gibi görünür.

Ama insanlık tarihinde yerini hep koruyacak, insanlar gerçeği bilip de gizleyenler karşısında Fransa'nın en büyük romancılarından birinin kopardığı, "Üstelik bu insanlar uyuyabiliyorlar, eşleri ve çocukları var, onları seviyorlar!" çığlığını her okuyuşlarında yürekleri sızlayacak, kendi kendilerinden, kendi türlerinden utanacak, gerçek adalet özlemini bir kez daha duyacaklar.

TAHSİN YÜCEL

Alfred Dreyfus, 1859'da Fransa'nın Mulhouse kentinde doğdu. Babası varlıklı bir Yahudi'ydi. Politeknik Okulu'ndan sonra subay olmaya karar verdi. Yüzbaşılığa kadar yükseldi. 1894 yılında, Savaş Bakanlığı'nda çalışırken Fransız ordusunun sırlarını Alman askerî ataşesine satmakla itham edildi. Suçlu bulundu, Fransız Guyanası'nda Şeytan Adası'nda ömür boyu hapse mahkûm edildi. Yetersiz kanıtlara dayanan yargılama sırasında, Dreyfus'ün suçlamayı reddetmesine karşın, hem kamuoyu hem de koyu Yahudi düşmanı bir kesimin başını çektiği Fransız basını, mahkeme kararını olumlu karşıladı. Ancak zamanla dava konusunda kuşkular belirdi ve Dreyfus yanlılarının sayısı gitgide çoğaldı. 13 Ocak 1898'de Émile Zola, *L'Aurore* gazetesinin başsayfasında "Suçluyorum" başlıklı bir mektup yayımlayarak, Dreyfus'ün mahkûm olmasına neden olan ırkçı tavrı ve Fransız kurumlarını eleştirdi. 1906'da sivil bir temyiz mahkemesi, Dreyfus'ü akladı. Parlamento, Dreyfus'ün eski görevine dönmesini sağlayan bir yasa tasarısını onayladı. Dreyfus orduya döndü ve Légion d'honneur nişanıyla ödüllendirildi. Binbaşılığa yükseldikten sonra kendi isteğiyle ordudan ayrılan Alfred Dreyfus, 1935'te Paris'te öldü.